

УДК 343.9

**Медицький Ігор Богданович** –

кандидат юридичних наук, доцент

доцент кафедри кримінального права

Навчально-наукового юридичного інституту

ДВНЗ «Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника»

orcid.org/0000-0002-6720-6658

**Ihor B. Medytskyi** –

candidate of juridical sciences, associate professor,

assistant professor at the department of criminal law of

Educational-Scientific Institute of Law,

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University

(57 Shevchenko Str., Ivano-Frankivsk, 76018, Ukraine)

### **Криміносмертність в Україні (питання безпекового виміру)**

*У статті автор обґрунтовує необхідність комплексно-системного вивчення проблематики наслідків злочинності як важливої складової кримінологічної теорії та інформаційного базису для розробки державної політики у сфері боротьби зі злочинністю. У зв'язку із цим видається актуальним з'ясувати реальний обсяг зменшення людського потенціалу з огляду на існуючі криміногенні чинники.*

**Ключові слова:** злочинність, наслідки злочинності, ціна злочинності, витрати на злочинність, криміносмертність.

*В статті автор обґрунтовує необхідність комплексно-системного изучения проблематики последствий преступности как важной составляющей криминологической теории и информационного базиса для разработки государственной политики в сфере борьбы с преступностью. В связи с этим представляется актуальным выяснить реальный объем уменьшения человеческого потенциала, обусловленный существующими криминогенными факторами.*

**Ключевые слова:** преступность, последствия преступности, цена преступности, расходы на преступность, криминосмертность.

#### ***I.B. Medytskyi Criminal Lethality in Ukraine (Question of the Safety Measuring)***

*The article substantiates the need to activate criminological knowledge of the fundamental problem of the consequences of crime. It is emphasized that exploring the extent of the effects of crime is of both scientific and practical interest. The nature of the consequences, their parameters, levels of manifestation, the addressees of the cause, the “price” and other points are all mandatory considerations when designing a preventive effect on crime.*

*It is marked that the criminal lethality in Ukraine is not limited to the cases of the obvious and direct trenching upon life and health of citizens (murders, bodily harms of different degree of weight et cetera), plugging in the composition the high index of death rate from other external reasons, that destroys a country into first places among the states of Eastern Europe.*

*Emphasis is placed on the magnitude of modern careless crime related to population automation, occupational injuries and man-made disasters; as well as the criminality of the consequences of certain social diseases. Socio-humanitarian losses of the society in the form of dead and injured persons are investigated. It is argued that the enforcement level, as the level of implementation of a policy of combating negligent crime related to emergencies and catastrophes, does not take into account the danger of its consequences.*

*It is emphasized that the existing scientific developments of the problem of the consequences of crime are characterized by fragmentation and scattered material; the importance of including this category in the basic, rather than additional, parameters of crime is recognized and substantiated by not all scientists; the specialized literature does not have such much-needed expertise as to the methodology and specific methods of calculating*

*all those changes that determine crime for a person, society, state by the fact of its existence. The bottom line is that understanding the real numbers of criminogenic risks and realized threats to individuals, society and the state should be a platform for the formulation and implementation of crime prevention policies.*

**Keywords:** *crime, the consequences of crime, the cost of crime, the cost of crime, criminality.*

**Постановка проблеми.** Сучасні кримінальні реалії питання безпеки суспільства від злочинності перетворюють у ранг пріоритетної соціальної проблеми, що вимагає прийняття кардинальних правоохоронних рішень. Базу для них повинна створити науково обґрунтована кримінологічна інформація про дійсний стан захищеності людей від злочинності, її об'єктивні показники та детермінанти, ресурсне забезпечення запобігання злочинам, особливо тієї частини, яка безпосередньо зачіпає життя, здоров'я, права та свободи людини і громадянина.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Загальну оцінку наслідків злочинності можна простежити у працях М. Бабаєва, О. Бандурки, В. Голіни, Б. Головкина, І. Даньшина, Р. Долотова, О. Джужи, А. Жалинського, А. Закалюка, О. Литвака, О. Литвинова, В. Овчинського, В. Шакуна та ін. Оцінка наслідків фізичної шкоди у контексті кримінологічної характеристики злочинності того чи іншого виду є науковим надбанням О. Ігнатова, О. Храмцова, В. Бесчастного, К. Плутицької та ін.

**Невирішені раніше проблеми.** У вітчизняній правничій науці фактично відсутні спеціальні, комплексні дослідження проблематики фізичних наслідків злочинності. Виключно розуміння реального стану втрат у людському потенціалі країни дасть поштовх до розроблення ефективних заходів кримінологічної та кримінально-правової політики протидії.

**Метою** статті є з'ясування, на основі систематизації та узагальнення відповідних статистичних даних, обсягу наслідків криміносмертності в Україні.

**Виклад основного матеріалу.** Криміносмертність в Україні не обмежується випадками очевидного і безпосереднього посягання на життя та здоров'я громадян (вбивства, тілесні ушкодження різного ступеня тяжкості і т.д.), включаючи до свого складу високий показник смертності від інших

зовнішніх причин, що виводить країну на перші місця серед держав Східної Європи.

*Криміногенні наслідки автомобілізації.* За 2011-2016 роки в Україні зареєстровано близько 170,8 тис. дорожньо-транспортних пригод з постраждалими, у яких загинуло 26,7 тис. та травмовано 210,4 тис. осіб. У 2016 р. зафіксовано зростання кількості дорожньо-транспортних пригод на 5,1% та травмованих у них осіб на 6,4% порівняно з 2015 роком. Понад 42,6% загиблих у дорожньо-транспортних пригодах у 2016 р. – пішоходи та велосипедисти. За останній шестирічний період на дорогах України загинуло 1,4 тис. дітей віком до 18 років, а дорожньо-транспортні пригоди в Україні є першою за поширеністю причиною смерті молоді віком від 15 до 24 років та другою за поширеністю причиною смерті дітей віком від 5 до 14 років. За питомими показниками аварійності та наслідків дорожньо-транспортних пригод Україна також є одним з лідерів серед європейських країн. Так, у середньому в країнах – членах ЄС (за даними 2015 р.) на 100 тис. жителів припадає 5,1% загиблих у дорожньо-транспортних пригодах, на 100 тис. транспортних засобів – 8 загиблих, тоді як в Україні такі показники становлять (за даними 2016 р.) відповідно 8 і 22,1% осіб [11].

*Криміногенні наслідки виробничого травматизму, пожеж, аварій та катастроф техногенного характеру.* Пожежа у будівлі Одеського коледжу економіки, права та готельно-ресторанного бізнесу (04.12.2019 р. – І.М.), унаслідок якої загинуло 16 та постраждало 30 осіб вкотре підтвердила незахищеність громадян від різного роду надзвичайних ситуацій та катастроф, виникнення яких стає усе більш реальним в умовах неприйнятної державної політики, відсутності ефективного контролю, дієвих механізмів запобігання, бездіяльності контрольно-наглядових органів та корупційними складовими під час проведення перевірок. Злочинні порушення правил безпеки тягнуть за собою масштабні наслідки у вигляді втрати людського потенціалу, фізичної шкоди для здоров'я, зменшення економічного і екологічного ресурсу.

З 2014 р., згідно інформації Держгірпромнагляду України, кількість нещасних випадків, пов'язаних із виробництвом, та осіб, які отримали травми внаслідок цих випадків, почала зменшуватися: з 6,3 тис. травмованих осіб, у тому числі 548 загиблих, у 2014 р. до 4,2 тис. осіб, у тому числі 373 загиблих, у 2015 р. Окремі фахівці відомства пояснюють це зменшенням кількості працюючих та збільшенням кількості безробітних, але згідно з даними Федерації профспілок України близько 4,8 млн. працівників працюють без офіційного оформлення трудових відносин з роботодавцем, а це означає, що більша частина випадків виробничого травматизму щодо таких осіб стають латентними [5, с.90]. Згідно даних Державної служби України з питань праці, у 2014 р. було зафіксовано 6 318 випадків виробничого травматизму (з них – 548 смертельних наслідків), у 2015 р. – 4 260 (375), у 2016 р. – 4 428 (400), у 2017 р. – 4 313 (366), у 2018 р. – 4 126 (409) [10].

Офіційні статистичні дані вказують на неприйнятність ситуації із забезпеченням протипожежного захисту в державі, запобіганням, локалізацією та усуненням негативних наслідків цього різновиду людської діяльності.

Протягом 2018 р. в Україні зареєстровано 78 608 пожеж, на яких загинуло 1 956 людей (+7,5 % порівняно з аналогічним періодом), кількість травмованих осіб збільшилася на 2,8%. Матеріальні втрати склали 8 млрд. 279 млн. 119 тис. грн. (з них прямі збитки становлять 2 млрд. 198 млн. 358 тис. грн., а побічні – 6 млрд. 80 млн. 761 тис. грн.). Унаслідок підпалів виникло 2 995 пожеж (3,8% від їх загальної кількості), загинуло 23 людини. Прямі збитки від підпалів збільшилися на 16,8% і склали 412 млн. 465 тис. грн., що становить 18,8 від загальної кількості прямих збитків [1].

За 9 місяців 2019 р. зареєстровано 79,9 тис. пожеж, що на 27,7% більше, ніж за аналогічний період 2018 р. Унаслідок пожеж загинуло 1340 людей. порівнюючи з аналогічним періодом 2018 р., кількість загиблих унаслідок пожеж збільшилася на 6,3%, кількість травмованих зросла на 2,5%. Матеріальні втрати від пожеж склали 8,6 млрд. грн. порівняно за аналогічним періодом минулого року матеріальні втрати від пожеж збільшилися на 38,0%. У 2018 р. в Україні внаслідок підпалів

сталось 2995 пожеж (3,8% від їх загальної кількості). Унаслідок пожеж від підпалів загинуло 23 людини, збитки від цих пожеж постійно збільшуються і уже досягли 18,8% від загальної суми прямих збитків всіх пожеж [8, с.86-87].

У 2018 р. на території України виникло 128 надзвичайних ситуацій (з них – 48 техногенного характеру), унаслідок яких загинуло 168 осіб (115 – від надзвичайних ситуацій техногенного характеру), 839 людей – постраждало (89 – від надзвичайних ситуацій техногенного характеру), спричинено матеріальних збитків на суму 516 360 тис. грн. [2, с.217-218]

Автором здійснено аналіз даних щодо розслідування органами прокуратури кримінальних правопорушень, суспільно небезпечні наслідки яких у вигляді відповідних аварій та катастроф зумовлені недотриманням спеціальних правил безпеки, у тому числі, під час виконання відповідних видів робіт. Протягом 2014-2018 рр. по жодному (!) із кримінальних правопорушень, облікованих за ст.273 КК України, до суду не були направлені провадження з обвинувальним актом; протягом цього ж строку по ст.275 КК України до суду направлено 1 кримінальне провадження (із 186 облікованих), по ст.270 КК України – 7 (2 081 облікованих), по ст.271 КК України – 40 (із 2 114 облікованих), по ст.272 КК України – 237 (із 3 583 облікованих). У 2018 р. органами прокуратури обліковано 1 583 кримінальні правопорушення проти безпеки виробництва, у тому числі: 24,4 % – тяжких; 4,6 % – середньої тяжкості та 70,9 % невеликої тяжкості. І тільки у 47 (2,9% від загальної кількості) випадках особам вручено повідомлення про підозру, по 41 кримінальному правопорушенню провадження направлені до суду з обвинувальним актом. По 1 539 кримінальних правопорушеннях на кінець звітнього періоду не було прийнято рішення (про закінчення або зупинення) [3]. І це при тому, що ч.2 ст.219 КПК України встановлює 12 місяців строку досудового розслідування з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань до дня повідомлення особі про підозру.

*Криміногенні наслідки наркотизму та алкоголізації населення. Проблема наркотизму*

давно вже переросла рамки «локального» захворювання будь-якого суспільства, сягнувши транснаціонального рівня та кинувши, фактично, виклик глобальному здоров'ю і безпеці людства. Медичні наслідки наркотизму полягають у проявах цього захворювання, викликаного залежністю від наркотичної чи психотропної речовини. Небезпека цієї хвороби полягає в тому, що вона дуже швидко і безповоротно руйнує фізичне і моральне здоров'я людини. Смерть здебільшого настає через кілька років інтенсивного вживання наркотиків, їй передують повна деградація особи. За період з 1991 по 2004 роки в Україні померло 15 240 наркозалежних осіб [9, с.209]. Середній темп приросту смертей від уживання наркотичних засобів в Україні за період з 1994 по 2008 рік становив 7,2%, середній темп зростання – 1,34 тис. осіб щороку. З 2008 по 2012 рік ці показники становили 6,9% та 1,2 тис. осіб відповідно [6, с.140].

Смертність наркозалежних осіб не обмежується летальними випадками внаслідок «передозування». Україна поміж країн Східної Європи та Центральної Азії є регіоном з високим рівнем поширення ВІЛ. За період 1987-2016 рр. у державі зареєстровано 503 413 випадків ВІЛ-інфекції, з яких у громадян України – 297 424 випадки, у тому числі 92 897 випадків захворювання на СНІД, та 41 710 випадків смерті від захворювань, зумовлених СНІДом. На початок 2017 р. в Україні мешкало понад 237 тисяч людей з ВІЛ усіх вікових категорій. Під наглядом у закладах охорони здоров'я перебувало 132 945 ВІЛ-інфікованих громадян України (показник 313,3 на 100 тис. нас.), у тому числі 38 730 хворих на СНІД (показник 91,3 на 100 тис. нас.) [7, с.85].

У світовому вимірі алкоголь є причиною значного числа смертей, яке у 2014 р. досягло 3,3 млн. А число втрачених років життя через нездоров'я, інвалідність та передчасну смертність внаслідок зловживання алкоголем

становить 5,1% загального глобального тягаря хвороб. Серед населення у віці 20-39 років приблизно 25% всіх випадків смерті пов'язано з алкоголем. У Європейському регіоні ВООЗ внесок алкоголю у формування глобального тягаря хвороб досягає 10,8%, а питома вага у загальній структурі смертності становить 6,3%. Понад 200 різних захворювань етіологічно пов'язані з нездоровою алкогольною поведінкою [4, с.29-30]. Д.О. Назаренко звертає увагу на високі, однак нестабільні показники смертності від вживання алкоголю. Так, якщо в 2005 р. таких випадків було зафіксовано 25 928, у 2008 р. – 22 714, то у 2010 р. – 11 907. У структурі смертності переважає алкогольна кардіоміопатія (39,8%) та випадкові отруєння дією алкоголю (37,8%). Відсоток смерті від алкогольної хвороби печінки складає відповідно 22,4% [6, с.174].

**Висновки.** Фундаментальна проблема «наслідків» злочинності й досі не перебуває у векторі розвитку кримінологічної науки у необхідному для неї об'ємі. Існуючі наукові розробки у цій частині характерні фрагментарністю та розпорошеністю матеріалу; важливість включення указаної категорії саме до основних, а не додаткових параметрів злочинності усвідомлюється та обґрунтовується далеко не усіма ученими; спеціальна література не володіє необхідними напрацюваннями стосовно методології та конкретних методик розрахунку змін, які детермінує злочинність фактом свого існування. Розуміння реальної, а не «адаптованої» до чийось потреб цифри, що позначає втрати особи, суспільства та держави від криміногенних ризиків та реалізованих загроз, повинне стати наріжним каменем формування та втілення політики протидії криміналітету.

#### Список використаних джерел:

1. Аналітична довідка про пожежі та їх наслідки в Україні. URL: [https://undicz.dsns.gov.ua/files/Статистика/2018/AD\\_12\\_2018.pdf](https://undicz.dsns.gov.ua/files/Статистика/2018/AD_12_2018.pdf) (дата звернення: 05.08.2019).
2. Аналітичний огляд стану техногенної та природної безпеки в Україні за 2018 рік. К., 2019. URL: [https://www.dsns.gov.ua/files/prognoz/report/2018/AO\\_2018.pdf](https://www.dsns.gov.ua/files/prognoz/report/2018/AO_2018.pdf) (дата звернення: 05.08.2019).

3. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за січень-грудень 2018 року. URL: [https://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir\\_id=113653&libid=100820&c=edit&\\_c=fo](https://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=113653&libid=100820&c=edit&_c=fo) (дата звернення: 10.09.2019).
4. Кручаниця В.В. Медико-соціальне обґрунтування наркологічної допомоги в умовах реформування системи охорони здоров'я. Дис. на здобуття наукового ступеня доктора філософії, кандидата медичних наук (за спеціальністю 14.02.03 «Соціальна медицина») (222 – Медицина). К., 2019. 292 с.
5. Лисодед О.В. Щодо кримінологічної характеристики злочинів, учинених з необережності. *Сучасні кримінологічні дослідження: методи, напрями, перспективи*: збірник тез між народ. наук.-практ. круглого столу (Київ, 14 лист. 2019 р.). Київ: ДНДІ МВС України, 2019. С.88-91.
6. Назаренко Д.О. Кримінологічний аналіз та протидія фоновим для злочинності явищам: монографія. Харків: Діса плюс, 2013. 524 с.
7. Національний Звіт за 2017 рік щодо наркотичної ситуації в Україні (за даними 2016 року). Поглиблений огляд наркоситуації в Україні для Європейського моніторингового центру з наркотиків та наркотичної залежності. К., 2017. 175 с. URL: <http://aph.org.ua/wp-content/uploads/2017/11/National-report-2017.pdf> (дата звернення: 05.08.2019).
8. Пасенченко Я.М. Стан пожеж в Україні та шляхи вдосконалення їх розслідування. *Сучасні кримінологічні дослідження: методи, напрями, перспективи*: збірник тез між народ. наук.-практ. круглого столу (Київ, 14 лист. 2019 р.). Київ: ДНДІ МВС України, 2019. С. 86-88.
9. Пшеничний В.Г. Запобігання поширенню наркотизму в Україні (кримінологічна та кримінально-правова характеристика): дис... канд. юрид. наук: 12.00.08. Національна академія внутрішніх справ України. К., 2005. 209 с.
10. Стан виробничого травматизму за 2014-2018 роки по областях (осіб). URL: <http://dsp.gov.ua/statystychni-dani-vyrobnychoho-travma-2/> (дата звернення: 05.08.2019).
11. Стратегія підвищення рівня безпеки дорожнього руху в Україні на період до 2020 року: розпорядження КМ України від 14.06.2017 р. № 481-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/481-2017-r/print> (дата звернення 02.08.2019).

#### References:

1. Analitichna dovidka pro pozhezhi ta yikh naslidky v Ukraini. URL: [https://undicz.dsns.gov.ua/files/Statystyka/2018/AD\\_12\\_2018.pdf](https://undicz.dsns.gov.ua/files/Statystyka/2018/AD_12_2018.pdf) (data zvernennia: 05.08.2019).
2. Analitichniy ohliad stanu tekhnohennoi ta pryrodnoi bezpeky v Ukraini za 2018 rik. К., 2019. URL: [https://www.dsns.gov.ua/files/prognoz/report/2018/AO\\_2018.pdf](https://www.dsns.gov.ua/files/prognoz/report/2018/AO_2018.pdf) (data zvernennia: 05.08.2019).
3. Yedyniy zvit pro kryminalni pravoporushennia po derzhavi za sichen-hruden 2018 roku. URL: [https://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir\\_id=113653&libid=100820&c=edit&\\_c=fo](https://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=113653&libid=100820&c=edit&_c=fo) (data zvernennia: 10.09.2019).
4. Kruchanytsia V.V. Medyko-sotsialne obgruntuvannia narkolohichnoi dopomohy v umovakh reformuvannia systemy okhorony zdorov'ia. Dys. na zdobuttia naukovooho stupenia doktora filosofii, kandydata medychnykh nauk (za spetsialnistiu 14.02.03 "Sotsialna medytsyna") (222 – Medytsyna). К., 2019. 292 s.
5. Lysodied O.V. Shchodo kryminolohichnoi kharakterystyky zlochyniv, uchynenykh z neoberezhnosti. *Suchasni kryminolohichni doslidzhennia: metody, napriamy, perspektyvy*: zbirnyk tez mizh narod. nauk.-prakt. kruhloho stolu (Kyiv, 14 lyst. 2019 r.). Kyiv: DNDI MVS Ukrainy, 2019. S.88-91.
6. Nazarenko D.O. Kryminolohichniy analiz ta protydiia fonovym dlia zlochynnosti yavyshcham: monohrafiia. Kharkiv: Dysa plus, 2013. 524 s.
7. Natsionalnyi Zvit za 2017 rik shchodo narkotychnoi sytuatsii v Ukraini (za danymy 2016 roku). Pohlyblenyi ohliad narkosytuatsii v Ukraini dlia Yevropeiskoho monitorynhovoho tsentru z narkotyktiv ta narkotychnoi zalezhnosti. К., 2017. 175 s. URL: <http://aph.org.ua/wp-content/uploads/2017/11/National-report-2017.pdf> (data zvernennia: 05.08.2019).

8. Pasenchenko Ya.M. Stan pozhezh v Ukraini ta shliakhy vdoskonalennia yikh rozsliduvannia. *Suchasni kryminolohichni doslidzhennia: metody, napriamy, perspektyvy*: zbirnyk tez mizh narod. nauk.-prakt. kruhloho stolu (Kyiv, 14 lyst. 2019 r.). Kyiv: DNDI MVS Ukrainy, 2019. S. 86-88.

9. Pshenychnyi V.H. Zapobihannia poshyrenniu narkotyzmu v Ukraini (kryminolohichna ta kryminalno-pravova kharakterystyka): dys... kand. yuryd. nauk: 12.00.08. Natsionalna akademiia vnutrishnikh sprav Ukrainy. K., 2005. 209 s.

10. Stan vyrobnychoho travmatyzmu za 2014-2018 roky po oblastiakh (osib). URL: <http://dsp.gov.ua/statystychni-dani-vyrobnychoho-travma-2/> (data zvernennia: 05.08.2019).

11. Stratehiia pidvyshchennia rivnia bezpeky dorozhnoho rukhu v Ukraini na period do 2020 roku: rozporiadzhennia KM Ukrainy vid 14.06.2017 r. № 481-r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/481-2017-r/print> (data zvernennia 02.08.2019).